

Mindig magadhoz visz az út

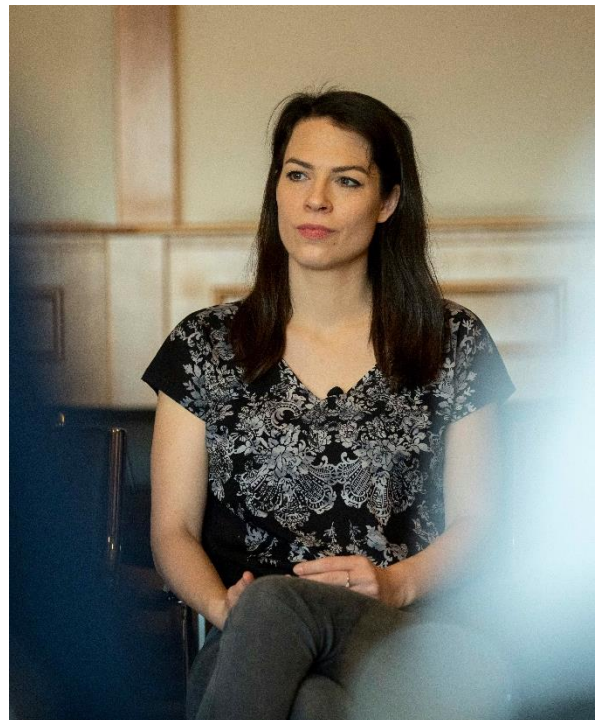
Elemző beszámoló a Hangulatfüggvények című kortárs verses utazásról

Túl van a tizenegyedik foglalkozáson a Kisfaludy Zsófia által válogatott, szerkesztett és előadott *Hangulatfüggvények* című versösszeállítás, amelyet több soproni középiskolában és a megyében több helyen bemutattak már. A kortárs versekkel eddig a soproni Handler-iskola négy osztálya, a berzsenyisek közül két osztály, valamint a vendéglátóipari szakgimnázium kilencedikesei találkozhattak, de vendégeskedett az előadás Csornán és a győri Hildben is, s hamarosan élvezheti még a Roth-iskola öt osztálya is Sopronban.

Nevezhetjük akár hiánypótlónak is a vállalkozást, hogy két tanórányi keretben a kortárs magyar irodalom néhány alkotásával élményszerűen találkozhassanak a középiskolások. Örök panasz, hogy az érettségig eljutó diákok számára a kortárs irodalom korszaka valahol a huszadik század utolsó harmadában lezárul, s a valódi kortársakkal az iskolai keretek között csak véletlenül futhatnak össze. A tananyag terjedelme – s főként a történeti szemléletű irodalomtanítás nyúge – miatt a diákok éppen azokkal a szövegekkel nem kerülnek kapcsolatba, amelyek a saját korukra, annak legizgalmasabb, sokakat foglalkoztató kérdéseire reflektálnak. Vagyis az irodalmat mint művészetet a legkevésbé sem tudja arra használni az iskola, amire kellene: az önmegismerés tanítására, a fontos filozófiai kérdések fölvetésére, a jelen dolgaival való szembesülésre.

Nem véletlen hát, hogy a foglalkozás éppen annak körülményeivel kezdődik, mit is értsünk kortárs irodalom alatt. A diákok jó pár – néha abszurdba hajló – meghatározást megismernek Kisfaludy Zsófia jóvoltából, mire kiderül, hogy elég képlékeny maga a fogalom is. De ez a bizonytalanság sem takarja el azt a tényt, hogy az utóbbi emberöltő, azaz 25-30 év költőinek lírai terméséből vajmi kevés szivárog be az iskola falai közé.

Színésznőnk – hogy oldja hangulatot – először Bognár Anna *A matematikához* című tréfás versével indít, s nem számít rosszul: a részt vevő diákok többsége osztozik a vers lírai énjének matematikautálatában. Ám ebben a versben olyan „kortárs” humoron és nézőponton keresztül szembesülnek a tantárgy rejtjelmeivel, hogy a nevetés szinte kedvet csinál a sorozatokhoz és a szöveges feladatokhoz. Nem tudhatjuk, milyen mértékben változik a tárgy elfogadottsága a versélmény hatására a diákok körében, az azonban bizonyos: a színész és a közönség egymásra hangolódott.

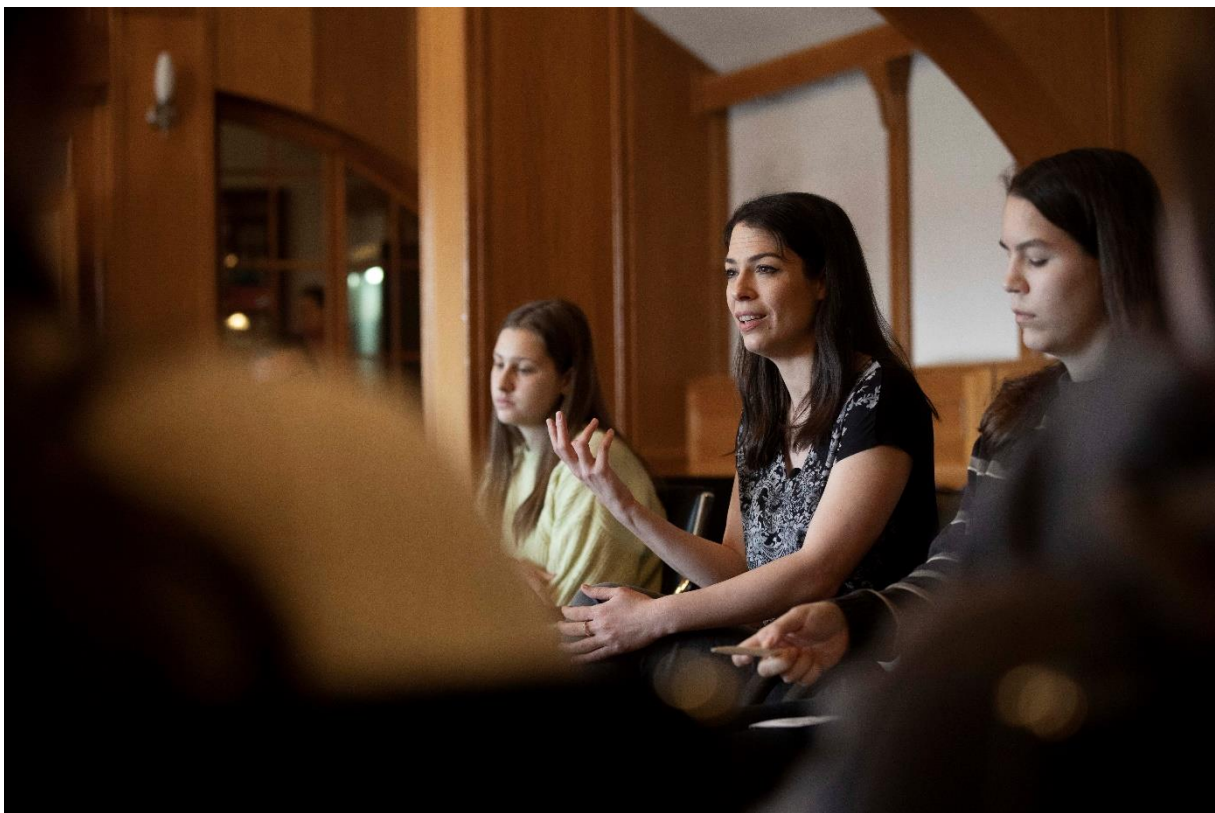

Kisfaludy Zsófia színművész, a Hangulatfüggvények című kortárs verses utazás összeállítója és előadója

Mielőtt újabb témák felé vennék az utat, kapnak a diákok egy lapot – hátoldalán az elhangzó versek szerzőivel és a verscímeikkel –, amelyre 2-3 fős csoportokba társulva feljegyeznek egy szót vagy kifejezést, amely leginkább megragadta őket, vagy leginkább illik a versek teremtette hangulatukhoz. (A foglalkozásvezetők ugyanerre kérik majd őket minden tematikus blokk után.)

A következő egységbe néhány szerelmes vers tartozik, amelyeket azonban Kisfaludy Zsófia egyetlen ciklusként tolmácsol. Éppen ezért arra kéri a diákokat, hogy a költemények hallgatása közben próbálják meg a hangulatok és a motívumok változása segítségével elhatárolni egymástól a különböző költőktől elhangzó alkotásokat. A valójában négy alkotó – Buda Ferenc, Mezey Katalin, Karafiáth Orsolya egy-egy és Kemény Zsófi két – versét tartalmazó ciklusból jól különítik el a diákok az elmúló szerelem iránti nosztalgikus hangot, az „Eltemetlek, de megtartlak / régi szépnek, drága dalnak” ambivalens viszonyát, a szerelemzés örök kettősségét, valamint az elengedett és a remélt szerelem bemutatásában egyaránt jelen lévő önironikus szemléletet.

A ciklust követő beszélgetésben előbb egy mindenkit bevonó asszociációs játék segítségével gyűjtik össze a szerelem szóhoz kapcsolódó tartalmakat, amelyből aztán kiderül, hogy a legtöbbször számára ehhez a bizalom, a hűség, az odafigyelés, az empátia, a megértés kapcsolódik legfontosabb értéként, de sokan idézik fel – anélkül, hogy éppen tudnák vagy kimondanák – Catullus versét, a *Gyűlölök és szeretek* kezdetűt is. Arra a felvetésre, hogy akkor mi különbözteti meg a barátságot a szerelemtől, már némi elbizonytalanodás után megérkezik a válasz: az érzelmek másféle intenzitása, a vonzalom, az érzékiség.

Kisfaludy Zsófia a soproni Berzsényi-gimnázium diákjai között

Még mindig a témakör közelében maradván elhangzik Szabó T. Anna *Így tesz rád, úgy tesz rád* című verse, amely a társadalmi szerepek – benne a női szerepek – rögzüléséről, illetve a párkapcsolaton belüli feladatvállalásokról ad ironikus hangú láttelepet. A diákok jól kiérik a szöveg stílusából az iróniát („Nőnek konyhában a helye, leves főjön, ne a feje / hol van már az ebéd...”), véleményük kifejtése közben meggyőzően érvelnek a párkapcsolatokban a kölcsönös megértés, az egyenjogúság mellett, s nem tudják elfogadni az egyik fél – hagyományosan a női – kiszolgáltatottságát és magától értetődő önfeladását.

A következő szakaszban a média által uralt modern világ emberi kapcsolatait kerülnék terítékre Lackfi János *A fekete router* című átiratában, amelyet Arany János *Mátyás anyja* című balladájára készített. A mű kapcsán felvetődik a „Mitől vers a vers?” kérdése, a diákok Németh Ervin segítségével átismétlik – vagy néha újra megtanulják – a vers és a költemény közti különbséget, megkeresik a líra helyét a

műnemek, a ballada helyét pedig a műfajok rendszerében, de ami még ennél is fontosabb: sajtó érzékkel tapintanak rá a modern világban megfigyelhető szülő-gyermek kapcsolatok visszáságaira, amelyekben ott búvik a szülők magukat is fölemészítő gondoskodása (szegecselt gerinccel padlásra menni; külföldre küldött csomag és anyagi támogatás a gyerekeknek), amelyet a külföldi egyetemen pallérozódo gyermek magától értődőnek tart.

A kötött vers után egy szabadverssel folytatódik az utazás, amelyben Mezey Katalin beszél a média hatalmáról, a „műsor” zajáról, amely megöli a csendet. A vers elhangzását követően ismét egy asszociációsor következik, ezúttal a „csend” szóra. A gazdag képzettársításban feltűnnek a nyugalom és pihenés szobokra mellett az unalom, a magány és a félelem ellentétes értékei, de megjelenik az elmélyülés, a befelé figyelés, a magunkban rendet tevés igénye is. A vers utolsó két sorának tételmondatáról („Csak ne legyünk a csönddel egyedül. / Csak ne legyünk Istennel egyedül.”) pedig kiderül, hogy mitől is van a szabadversnek ritmusa, illetve hogy a líra mégiscsak logika, s a két sor matematikai egyenletének megoldása pedig egy költői kép, a „csönd = Isten” metafora. Vagyis a csend a legfontosabb terepe az önmagunkról való számadásnak.

Az összeállítás utolsó témája Kiss Judit Ágnes versében van elrejtve, olyannyira, hogy Kisfaludy Zsófia a vers elmondása közben szünettel pótolja a szót, majd rákérdez a hiányra. A megoldások között mindig ott van a helyes: a hatalom. Ezután árulja el az előadó, hogy a versnek *Anarchista rap* a címe, így aztán a diákok által adott háttérritmussal el is reppeli – nem kis derűtséget és meglepedettséget keltve. Most is az asszociációs bokrokkal folytatódik a játék, ám ezúttal az ellentétpárokat keresik meg a diákok a foglalkozásvezető segítségével. Az egyik oldalon az uralkodás, fölérendeltség, dicsőség, hírnév – a másikon pedig az alávetettség, elnyomás, kiszolgáltatottság fogalma áll. Miután felmerül, hogy a régi magyar nyelvben az „uralás” szó egyáltalán nem a mai ’uralkodik’ jelentésében szerepel, hanem szinte ellentétesen: ’urának ismer el’ – így még inkább érthető a versből sugárzó anarchista indulat. Ha régen urunknak ismertünk el valakit, akkor tiszteltük és szerettük, ezért szolgáltuk őt – s mik ki nem derülnek: ezek éppen a középkor lovagi erényei! De mit kezdünk a mai hatalmasságokkal, akikhez a szövegben a vírus, lepra, állatiasság, torzulás, csalás, becsstelenség, kapzsiság, visszaélés kapcsolódik? S akkor még nem beszéltünk arról, te hova tartozol vagy szeretnél tartozni, s mi lesz veled olyankor, ha lojális vagy a hatalomhoz?

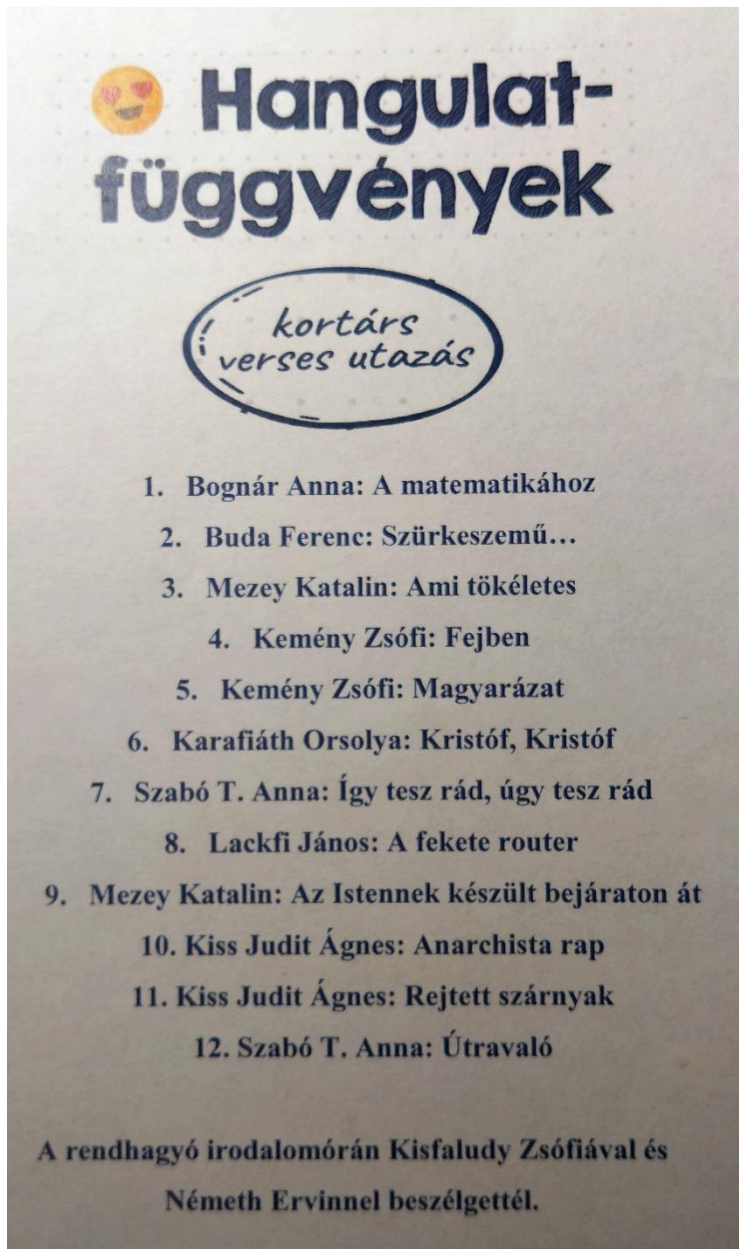
A soproni Berzsenyi Evangélikus Gimnázium (Liceum) 10. osztályosai Kisfaludy Zsófia előadását hallgatva

Természetesen nem mindegyik foglalkozáson jutnak el a diákok ennyire messzire, ám a kevesebb is jóval többet ad: a ráismerés élményét arra, hogy a hangulat, az érzés és megérezés, az esztétikai élmény, a vers hallgatásának (olvasásának) öröme együtt jár a szöveg rejtett titkait, a líra logikáját felfedő gondolkodás szabadságával.

A foglalkozás következő részében a tematikus blokkok után párban összegyűjtött szavakból versek születnek a diákok keze alatt, amelyeket meg is osztanak egymással „a legkortársabb versfesztivál” keretében, amikor felolvassák szerzeményeiket.

A foglalkozás zárásaként Kisfaludy Zsófia két költőnőnk, Kiss Judit Ágnes és Szabó T. Anna egyé fűzött verseivel búcsúzik le a diákoktól, akik rejtett szárnyú Ikaroszként indulhatnak neki a „végtelen, ritkuló tisztaság”-nak – nem feledve a megszívlelendő tanácsot: „Ha messze jut, ha visszafut: / mindig magadhoz visz az út.”

Németh Ervin

 **Hangulat-
függvények**

*kortárs
verses utazás*

1. Bognár Anna: A matematikához
2. Buda Ferenc: Szürkeszemű...
3. Mezey Katalin: Ami tökéletes
4. Kemény Zsófi: Fejben
5. Kemény Zsófi: Magyarázat
6. Karafiáth Orsolya: Kristóf, Kristóf
7. Szabó T. Anna: Így tesz rád, úgy tesz rád
8. Lackfi János: A fekete router
9. Mezey Katalin: Az Istennek készült bejáraton át
10. Kiss Judit Ágnes: Anarchista rap
11. Kiss Judit Ágnes: Rejtett szárnyak
12. Szabó T. Anna: Útravaló

A rendhagyó irodalomórán Kisfaludy Zsófiával és
Németh Ervinnel beszélgettél.

A Hangulatfüggvények című kortárs verses utazás műsortükre. Összeállította: Kisfaludy Zsófia